

alene for Husmændene, men ogsaa for det store Agerbrug og i det hele taget for Arbejdsforholdene paa Landet. Jeg ønsker da, at der maa komme noget ud af dette Forslag, endskønt jeg har væsentlige Indvendinger mod forskellige af de her i Lovforslaget foreslaaede enkelte Paragraffer. Naar det ærede Medlem for Ringsted ønskede en Statistik over Husmandsforholdene i det hele paa Landet, savnede jeg dog en Ting, som absolut maa høre med, og det er Oplysninger om, hvor mange af de paagældende Huse der ligger paa eller ere byggede paa tidligere Bondeejendom, paa Fæstjord, og hvor mange der ligger paa Hovedgaardsjord og ikke alene paa Hovedgaardsjord, men ogsaa hvor mange der ligge paa selve den Ejendom, der drives af Ejeren; thi det har en meget væsentlig Betydning. Det er en Selvfølge, at den Mand, der har bygget en Arbejderbolig eller et Hus paa den Ejendom, han selv bebor eller driver, har en Ejendomsret, der er lige saa uantastelig, som den Ejendomsret, en Ejer i Byerne er i Besiddelse af, og at paalægge ham en Tvang, med Hensyn til Anvendelsen af et saadant Hus, kan ikke gaa an. Derimod er der ikke Tvivl om, at Lovgivningsmagten har en vis Beføjelse over for alle de Huse, der ere Bebyggelse af tidligere Bondejord og ligge adskilte fra den Ejendom, hvor Ejeren selv bor. Jeg tror, man maa gøre denne Adskillelse. Den Husmand, der bebor et Hus, der ligger paa en Ejendom, hvor Ejendomsbesidderen selv bruger Jorden, sidder selvfølgelig til Leje paa samme Maade, som en Arbejder i Byerne sidder til Leje i en Arbejderbolig. Bestemmer man, at en saadan Husmand skal kunne bo uantastet paa sin Lod indtil tolv Aar, kan man med samme Ret hævde, at en Arbejder i Byerne skal kunne sidde tolv Aar uantastet i sin Lejlighed. De ærede Forslagsstillere maa dog indrømme een Ting, nemlig, at en Ejer kan blive i den Grad generet af en Husmand, der bor paa hans Lod, at det kan blive utaaleligt at have ham i Nærheden, idet Husmanden paa forskellig Maade griber ind i Ejeren's Ejendomsret. Jeg tror ikke, at der er taget tilstrækkeligt Hensyn til de rimelige Forordninger, som Ejeren kan gøre i Retning af Fred. I øvrigt er jeg fuldstændig enig med de ærede Forslagsstillere i Ønskeligheden af at faa en Lov gennemført om denne Sag, men jeg maa dog som sagt bede Dem erindre, at der er stor Forskel paa de Huse, der ere blevne byggede paa tidligere Fæste- og Bondejorder, og dem, der

ere byggede paa Hovedgaardsjord og den Jord, som Ejeren selv bebor. Der maa være særlig Matrikel paa de Huse, for hvilke man ønsker at lovgive.

Landbrugsministeren (A. Hage): Jeg skal kun tillade mig at gøre et Par korte Bemærkninger i Anledning af de faldne Udtalelser. Først vil jeg udtale min Sympati for den Tanke at tilvejebringe nøjagtige statistiske Oplysninger, for at faa et godt Grundlag at arbejde videre paa. Den ærede Ordfører havde ikke nogen Sympati for Tjenestehusene, han ønskede tværtimod, at de ikke eksisterede. Jeg maa imidlertid fastholde min Anskuelse om, at Tjenestehusene ere ret nødvendige for Agerbruget i sin Helhed. Jeg ser ikke, hvorledes man skulde kunne forbyde en Mand at bygge Huse for sine Arbejdere paa sin Jord, og Forslagets Bestemmelser ville i Virkeligheden være et Forbud mod at bygge slige Tjenestehuse. Man maa jo kunne sige sig selv, at ingen Ejer vil kunne staa sig ved at bygge slige Huse, naar han er nødt til at beholde en Arbejder i tolv Aar, selv om han er en nok saa daarlig Hjælp. Den ærede Ordfører ser ikke ganske ret paa Forholdene, idet han ikke tager fornødent Hensyn til Agerbruget i dets Helhed. Agerbruget maa have en saadan Arbejdskraft at disponere over, og jeg tror, at det vilde vække stor Beklagelse hos Agerbruget i dets Helhed, ogsaa hos Gaardmandsklassen, hvis man forbød slige Tjenestehuse i Fremtiden. Jeg har ikke noget imod, saaledes som den ærede Ordfører syntes at mene, selve de Udtryk, der ere brugte i Lovforslagets § 1 om Erstatningen, naar der nemlig staa, at Forbedringerne skulde være nødvendige til Ejendommens Drift eller til Husets Beboelse, og det endvidere hedder, at Erstatningsretten omfatter ikke blot saadanne større Grundforbedringer af Husets Tilliggende, der utvivlsomt have varigt forøget dets Værdi, men ogsaa de nyttige og hensigtsmæssige mindre Grundforbedringer. Denne Form for Erstatningsretten har jeg ikke anket over, den finder jeg tværtimod ret fyldestgørende, men hvad jeg ankede over, var, at det er Lejeren, der udelukkende skal bestemme, hvad der er nyttigt og hensigtsmæssigt, medens Ejeren ikke skal have et Ord med at sige i saa Henseende. Det ærede Medlem for Sorø Amts 1ste Valgkreds (Zahle), som jo i øvrigt udtalte sig meget velvilligt over for mig, brugte et Udtryk, som jeg beklager, idet han sagde, at han ikke troede, at der var